

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ
1932

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46^Α
ΑΘΗΝΑΙ

ΣΧΕΔΙΑ ΓΙΑ ΜΕΛΕΤΕΣ

ΤΟ ΜΑΧΗΤΙΚΟ ΕΝΣΤΙΚΤΟ Κ' Η ΦΥΣΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Είναι δυνατή ἡ διαβίωση τῶν ἀνθρώπων στο μέλλον, χωρίς τὸν πόλεμο ; Νὰ εἶναι ἠλιθερὸ ἐρώτημα, καὶ τίθεται ἀπὸ λογικά ὄντα καὶ ποὺ προσβάλλει κ' ἐξευτελίζει τὸ ἀνθρώπινο εἶδος, ἐξισώνοντάς το μὲ τοὺς τραγικοὺς κατοίκους τῆς ἀφρικανικῆς Ζούγκλας. Αὐστυχῶς ὅμως περνᾶμε μιὰ περίοδο τέτοιας ἀναρχίας οικονομικῆς, ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς, ὥστε δίκαια οἱ ἀνθρώποι, πατώντας πᾶνω στὰ ράκη καὶ στὰ ἔρειπια τῶν ἄλλοτε ἀξίωντων, ν' ἀμφιβάλλουν πᾶ ὄχι μόνον γιὰ τὴν βασιμότητα τῶν ἰδανικῶν των, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἀναγκαιότητα καὶ σταθερότητα τῶν φυσικῶν νόμων. Ἡ ἱστορία, κατὰ περιόδους, ὑφίσταται παραπλίνθησι. Ἡ δυναμίτις τοῦ παγκοσμίου πολέμου διετάραξε τὴ ρυθμικὴ πορεία τῆς ἐξελέξεως. Κάθε πνευματικὸ κ' ἐπιστημονικὸ στοιχεῖο, χρήσιμο γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι ἐνὸς τέλειου κόσμου καὶ μιᾶς κοινωνίας εὐτυχισμένης, ἐκσφενδονίστηκε ἀπὸ τὴ δυνατὴ ἐκείνη ἐκρηξίσι στὸ χάος τῆς ἐπιστημονικῆς ἀβεβαιότητος καὶ τῆς φιλοσοφικῆς ἀμφιβολίας. Ἡ ἀνθρώπινη διάνοια ἀνευρίσκει μ' ἀπελπισία μέσα στὰ ἔρειπια θριμματισμένες τὶς σκέψεις τῆς, τ' ἀξιώματά τῆς, τοὺς νόμους τῆς, κ' ἡ ψυχὴ ἐπίσης, ἀπανθρακωμένα κάτω ἀπὸ τὴ στάχτη τῆς ἀπλωμένης φρίκης, τὰ ἰδανικά καὶ τὰ ὄνειρά τῆς. Κ' οἱ ἀνθρώποι ἀμφιβάλλουν, ἀμφιβάλλουν... Κάποτε, στὴν ἀπελπισία τους, ἀναθεωροῦν ὀλόκληρο τὸ παρελθὸν τῆς ἱστορίας. Ἀντιστρέφουν τὴν ὡς τώρα φορὰ τῶν πραγμάτων. Ἐγκατα-

λείπουν μὲ κακεντρέχεια τὴν ἀρετὴ, καὶ στὴν ἀπόγνωσὴ των ἐπικαλοῦνται τὸ Σατανᾶ. Ἀποφεύγοντας τὴ φοβερὴν εἰκόνα, ποὺ φωτίζεται ἀπὸ τὸ φῶς τῆς πραγματικότητος, βυθίζονται στὴ νύχτα, ὅπου συντίθεται τὸ ἀποτρόπαιο ἔγκλημα τῆς ἀμαθείας. Κ' ἔχουν δίκην : γιὰ τὴν νὰ μὴν πιστεύουν τάχα στὸν πόλεμο ; τί τοὺς ἐδίδαξε ἡ ἱστορία ; καὶ σήμερα τί ἄλλο τοὺς ὑπόσχονται μὲ ἔργα οἱ κυβερνήται των, παρὰ τὸν πόλεμο ; Ἡ ἐπιστήμη, μιὰ καὶ μεταβλήθηκε σὲ ρικνὴ μίγισσα, κατεργάζεται μέσα στὰ χημεῖα τῆς τὸν ὄλεθρο. Ὁ παπᾶς «τὴν κατὰ βαρβάρων νίκην» δωρεῖται μέσα στὸ τέμενος τῆς ἀγίας. Ὁ καπιταλισμὸς ἀνοικοδομεῖ τὶς σιαγόνες γιὰ νὰ συλλάβει ἔθνη, λαοὺς, καὶ νὰ τοὺς πολτοποιήσει. Ἡ πείνα πορεύεται ὑπὸ μορφὴν ὀρδῆς κανιβάλων. Οἱ λαοὶ μοιάζουν μὲ μπόμπες ποὺ ἡ θρυαλλίδα τους καίεται. Κάποιες κοκκινωπὲς λάμπες ἀυλακώνουν πότε-πότε τὸν ὀρίζοντα κ' ἡ ἀναρχία ἐλλοχεύει. Τὸ πᾶν ἐνορχιστρώνεται γιὰ μιὰ φορικτὴ συναυλία νέας καταστροφῆς. Πῶς νὰ μὴν ἀμφιβάλλουν λοιπόν ;

Τὸ πρῶτο—μὰ καὶ μοναδικὸ—ἐπιχείρημα τῶν πολεμικῶν εἶναι ὅτι κάθε ἔμβιο ὄν διακατέχεται ἀπὸ κάποιον ψυχοβιολογικὴν ἰδιότητα ποὺ εἶναι ἡ μαχητικότης. Ἐχοντας ὡς βάση τὸ μαχητικὸ ἐνστικτο, φρονοῦν πῶς κ' ὁ πόλεμος θᾶναι ἡ μοιραία ἐκδήλωσὴ του, ἡ ἐξωτερικέυσή του. Κατὰ συνέπειαν, ἐφόσον τὸ ἐνστικτο αὐτὸ θᾶ ὑπάρχει αἰώνια, κ' ὁ πόλεμος δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ λείπει ποτέ. Ἄς ἐξετάσουμε

ὅμως τί πράγμα εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ μαχητικὸ ἔνστικτο ὡς κατάσταση βιολογική.

Τὸ μαχητικὸ ἔνστικτο, ἂν τὸ πάροουμε ὡς ὄργανο τῆς ζωῆς, ὡς κάποια τάση κ' ὄχι κατάσταση, θὰ καταλήξουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι, ἂν ἐκεῖνο ποὺ ἐπιδιώκει μ' αὐτὸ ἡ φύση ἐπιτευχθεῖ κατὰ ἕναν ἄλλο τρόπο, τότε ἐξαφανίζεται, ἢ καλλίτερα, παθαίνοντας ὑφραση, μεταφέρεται σ' ἄλλο πεδίο δράσεως. Ἡ φύση, παρμένη ἀνεξάρτητα ἀπὸ μᾶς, εἶναι σκληρὴ, ἀτεγκτὴ, ἀκόμα κ' ἐγκληματική. Ἔτσι τοῦλάχιστο μᾶς φαίνεται. Ἕνα εἶδος, γιὰ νὰ διατηρηθεῖ, κατασπαράζει τὸ ἄλλο. Ἄν ρίξομε ἕνα βλέμμα στὴ φύση, τὸ μόνο ποὺ θὰ δοῦμε εἶναι αὐτὴ ἡ τραγικὴ εἰκόνα τοῦ ἀλληλοφαιγώματος. Ἦταν λοιπὸν ἐπόμενο τὸ κάθε εἶδος ἀπὸ τὰ ἔμβια ὄντα, ἀνάλογα μὲ τὴν τροφὴν ποὺ χρησιμοποιεῖ, κ' ἀνάλογα μὲ τὸ βιολογικὸ πρόγραμμα ποὺ ἐφαρμόζει μέσα στὸ περιβάλλον του, νὰ ἔχει ὡς ἀνάλογο βαθμὸ ἐντάσεως τὸ βαθμὸ τοῦ μαχητικοῦ τοῦ ἐνστίκτου.

Εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη τῆς βιολογίας καὶ τῆς ψυχολογίας, ὅτι κανένα αἰσθημα, οὔτε καὶ συναίσθημα, οὔτε καὶ καμμιὰ ψυχικὴ ὁρμὴ δὲν ἐκδηλώνεται χωρὶς κανένα λόγο, χωρὶς κάποιον εἰδικὸ σκοπὸ. Ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἰδιότητες, ἄλλες ἔχουν δοθεῖ a priori κ' ἄλλες ἀναπτυχθῆκαν ἔπειτα, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου, καὶ μὲ τὸ ἄτομο τὸ εἶδος. Τὰ δυὸ πελώρια σκέλη τῆς ζωῆς, τὸ ἔνστικτο τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ τὸ γενετήσιο ἔνστικτο, ἀποτελοῦν τὸ πρωταρχικὸ κ' ἐξηγητικὸ αἶτιο τῶν ψυχικῶν καί, κατ' ἀκολουθίαν, τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Πέρα ἀπὸ τοὺς νόμους αὐτούς, ποὺ ἀποτελοῦν ἀπλῶς τὰ μέσα τῆς ζωῆς «ἐν δράσει», ὑπάρχει ἕνας σκοπὸς ὑπέρτατος: ἡ κυριαρχικότης τῆς ζωῆς. Καὶ τὴν κυριαρχικότητά της ἡ ζωὴ τὴν πετυχαίνει μὲ τὴν εὐδαιμονία τοῦ ἀτόμου, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὸν ὑπατο σκοπὸ κ' ἐπιδίωξη κάθε ἀτομικότητος. Κάθε μέσον ἠθικῆς μορφῆς, βιολογικῆς καὶ κοινωνικῆς, ἔχει ἀξιολογικὴ σημασία μόνο ὅταν τίθεται σὲ χρῆση γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ σκοποῦ, πρὸς ἀπόκτηση τῆς εὐδαιμονίας. Ἡ ἠθικὴ δὲν ὑπάρχει a priori σὰν καμμιὰ κατηγορηματικὴ

προσταγή. Μπροστὰ στὸ ἄτομο, τὴν πιὸ πολύτιμη αὐτὴ μονάδα τῆς ζωῆς, κάθε ἀξία, εἴτε πνευματικὴ, εἴτε ὕλική, ἐκμηδενίζεται, ἂν τύχει κ' ἐναντιωθεῖ στὴν εὐτυχία του.

Νὰ τὰ στάδια ποὺ πέρασε καὶ περνᾷ ἀκόμα τὸ ἔνστικτο τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Πρῶτο: «ἐγὼ, καὶ κατόπι οἱ ἄλλοι» ἠθικὸ βέβαια στὴν περίπτωσή του. Μετά, τὸ σκληρότερο: «ἐγὼ, κ' ἄς χαθοῦν οἱ ἄλλοι». Ἐπίσης ἠθικὸ στὴν περίπτωσή του: «ὄ θάνατός σου, ζωὴ μου». Διακρίνει κανεὶς ἐδῶ καμμιὰ a priori ἠθικὴ, ἔξω ἀπὸ τὸ συμφέρον, καμμιὰ ἠθικὴ ἀντιωφελεμιστικὴ, ἀφιλοκερδῆ, ἔξω ἀπὸ τὴν πείρα καὶ τὴ ζωὴ: Ὅχι βέβαια. Ἄς δοῦμε τώρα πῶς φανερώνεται διαδοχικὰ τὸ ἔνστικτο τῆς διακρίσεως τοῦ εἶδους. Κυρίαρχος τῆς ζωῆς εἶναι ὁ ἐρωτικὸς πόθος, μ' ἐπακόλουθο τὴ σεξουαλικὴ ἀπόλαυση. Δεύτερο στάδιο. Ἡ ἀναζήτησις τοῦ ἀνικαιμένου τοῦ ἐρωτικοῦ πόθου κ' ἡ κατάκτησή του. Τρίτο στάδιο. Τὸ ξετύλιγμα τοῦ ἐνστίκτου αὐτοῦ ὑπὸ κάποιαν ἀλλοτροπία, σὰν ξεπέταγμα πεταλούδας, ὑπὸ μορφὴν ἀγάπης, στοργῆς, ἀφοσιώσεως στὸν ἀπόγονο κλπ. Πρέπει ὅμως νὰ λάβουμε ὑπ' ὄψιν πῶς ἡ ἐξειδανίκευση αὐτὴ τοῦ ἐνστίκτου δὲν ἐγίνε ἀπὸ καμμιὰ ἀνώτερη διάθεση τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς, ἔτσι, ἐλεύθερα, ἀπὸ κάποιαν ἀποκάλυψη κ' ἔξω ἀπὸ κάθε ἀνάγκη. Ὅχι. Κ' ἐδῶ τὸ ἔνστικτο αὐτό, γιὰ νὰ πάρει τὶς συναισθηματικὲς του μορφές, μεταβαλλόταν ἀκατάπαντα μέσα στὶς παραλλαγὰς τῶν συνθηκῶν τῆς διαβιώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ, ἀπὸ ἀνάγκη καλλίτερης προσαρμογῆς πρὸς τὸ περιβάλλον του, διεμόρφωσε, διαδοχικὰ κ' ἀνάλογα, τὸ ψυχικὸ του περιεχόμενον πρὸς ἀπόκτηση τῆς εὐδαιμονίας του. Νὰ ποὺ πάλι μοιραῖα βλέπουμε στὸ βάθος κάθε λειτουργίας τῶν θεμελιωδῶν μας ἐνστίκτων καὶ στὸ τέρας κάθε δράσεώς μας, ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς, νὰ προβάλλει ἡ εὐδαιμονία.

Εἶναι γνωστὸ πῶς πολλὰ φυλὰς τρώγουν τοὺς γονεῖς τῶν ὅταν γεράσουν. Εἶναι γνωστὸ ἐπίσης πῶς οἱ Κινέζοι τὸ θάνατο ἐνὸς παιδιοῦ τῶν τὸν θεωροῦν ὡς γεγονὸς ἀπολυτρώσεως. Εἶναι γνωστὸ τὸ καθεστῶς τῆς μητραρχίας, κατὰ τὸ ὅποιο κ' αὐτὸ

τὸ αἰσθημα τῆς ζήλειας δὲν ὑφίστατο. Ἄ-κόμα εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ νιόπαντρον κο-λίγια παραδινόταν στὸν πυργοδεσπότη καὶ στὸν παπᾶ τὴν πρώτη νύχτα τοῦ γάμου. Τὸ ἔθιμο αὐτὸ ὄχι μόνον δὲν τὸ θεωροῦσαν κακὴ πράξη, μὰ ἀπεναντίας γε-γονὸς ἄξιο κάθε τιμῆς. Βλέπουμε λοιπὸν πὼς ἀνάλογη πρὸς τὴς συνθῆκες κάθε ἐ-ποχῆς εἶναι κ' ἡ τάση κ' ἡ μορφή τῆς ψυ-χικῆς μας καταστάσεως. Γιὰ τὴ φύση ὁ σκοπὸς εἶναι ἡ ζωὴ, γιὰ τὴ ζωὴ τὸ ἄτομο, καὶ γιὰ τὸ ἄτομο ἡ εὐδαιμονία. Αὐτὰ εἶναι τὰ τρία διακριτικὰ σημεῖα ποὺ ἐμφανί-ζονται κατὰ αἰτιώδη νομοτέλεια καὶ ποὺ καθορίζονται ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα. Αὐτὰ εἶναι τὰ σημεῖα τοῦ μυστηριώδους «γίνεσθαι», ποὺ τὰ διαστήματά τους γε-μίζουν μὲ τὴ δράση μας, γιὰ ἱκανοποίηση τῶν σκοπῶν του. Ἡ δράση αὐτὴ παραλ-λάζει κατὰ καιροὺς ἀπὸ βιολογικῆς, ἠθι-κῆς, πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως. Ὁ Μπέρξον λέγει κάποιον γιὰ τὴ διάνοια, μὲ τὴς προσλαμβανόμενες ἀπ' αὐτὴν πα-ραστάσεις, πὼς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ σχέδιο, ποὺ πάνω σ' αὐτὸ ἡ ζωὴ, δηλ. τὸ πνεῦμα, θὰ δράσει, καὶ δυνάμει τῆς ὀ-ποιᾶς θὰ ἐξωτερικευθεῖ ἡ συνείδηση. Ὁ ἐγκέφαλος, κατ' αὐτόν, εἶναι ἀπλῶς τὸ ση-μεῖο ἐπαφῆς τοῦ πνεύματος μὲ τὸν ἐξωτε-ρικό κόσμον. Τὰ ὄργανα, ποὺ μ' αὐτὰ ἐκ-δηλώνεται ἡ ζωὴ, δὲν ὑπῆρχαν ἀπὸ πρῶ-τα σχεδιασμένα μὰ δημιουργηθῆκαν, ἔτσι ἢ ἀλλοιῶς, κατόπι ἀπὸ τὴν ἀντίδραση ποὺ ὑφίστατο ἡ «ζωτικὴ φορὰ» μέσα στὴν ἄ-δρανουῦσα ὕλη. Ὁ Λαμάρκ, ὅπως ξέρουμε, ἀναφέρει ὅτι ἀπὸ τὰ ὄργανα τοῦ σώματος ἄλλα ἀτροφοῦν, ἄλλα ἐξαφανίζονται τελείως κ' ἄλλα δημιουργοῦνται ἢ μεταβάλλονται στὴν ὑφὴ τους καὶ στὸ σχῆμα τους, μόνον ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς προσαρμογῆς τοῦ ὄν-τος μέσα στὸ περιβάλλον του, ποὺ κ' αὐτὸ μεταβάλλεται ἀκατάπαυστα. Πάνω στὴ φω-τεινὴ αὐτὴ θεωρία βάσισε ὁ Ντάρβιν τὴν περίφημη δική του γιὰ τὴ γένεση τῶν εἰ-δῶν.

Παράλληλα ὅμως πρὸς τὴν παραλ-λαγὴ τῶν ὑλικῶν ὀργάνων ἀπὸ μορφικῆς, σχηματικῆς ἀπόψεως, τὰ ὄργανα αὐτὰ με-ταβάλλονται κ' ἀπὸ ἀπόψεως ἱκανότη-τος λειτουργίας. Ταυτόχρονα ὅμως παραλ-λάζουν κ' οἱ ψυχικῆς μας καταστάσεις. Τὸ

ψυχικὸ μας περιεχόμενο ὑφίσταται σοβα-ρὲς διαταράξεις κ' ἀλλοτροπίες ὅταν οἱ συνθῆκες τῆς διαβιώσεως — οικονομικῆς, κοινωνικῆς — μεταβληθοῦν. Ἡ ἐξέλιξη στὴν καλλιτεχνία, στὸ θέατρο, στὴ λογοτεχνία εἶναι τρανὴ ἀπόδειξη γιὰ ὅλ' αὐτὰ. Οἱ σχολῆς τῆς καλλιτεχνίας καὶ λογοτεχνίας : κλασικισμός, ρομαντισμός, ρεαλισμός, να-τουραλισμός, συμβολισμός, κυβισμός κλπ. εἶναι, ἀπλούστατα, ἐξωτερικεύσεις ψυχο-συνθέσεων διαφορετικῶν ἐκάστοτε. Ἡ ἐ-πίδραση τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως κ' ἡ μορφή τοῦ ἐκάστοτε πολιτισμοῦ ἀλλοιώ-νουν κατ' ἐπίδραση τὸν συναισθηματικό μας κόσμον ποῦ, ἐκφραζόμενος καλλιτεχνι-κά, μᾶς δημιουργεῖ καὶ καινούργιες ἰδανι-κῆς μορφές. Οἱ μορφοποιημένες καὶ στε-ρεοποιημένες καλλιτεχνικῆς καὶ λογοτεχνι-κῆς τάσεις, μὲ τὴ δημιουργία σχολῶν, εἶναι οἱ ἐκδηλώσεις μιᾶς ψυχῆς ποὺ ἀναζητᾶ μ' ἀγωνία, μέσα στὴ σημερινὴ δίνη, κάποιον σωτήριο προσανατολισμό. Σὲ κάποιον βι-βλίο ποὺ πραγματεύεται γιὰ τὴ γένεση τῆς τραγωδίας καὶ ποὺ ὁ συγγραφέας του πέθανε τελευταῖα, διάβαζα, ἐδῶ καὶ λίγον καιρὸ, πὼς ὁ ἀρχαῖος Ἕλληνας, ἀφοῦ κα-τέστη αὐτόνομος ὡς ἄτομο καὶ γκρέμισε τὸν φράκτη τῆς ἀγέλης τῆς ὀμάδος, εἶχε φορτωθεῖ γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τὴν εὐθύνη τῆς ζωῆς του. Ἡ θέση του γίνεται τραγικὴ. Ἡ ὀμάδα, μὲ τὸ κῦρος της, μὲ τὴ βοήθειά της, δὲν τὸν ἀνακουφί-ζει πιά. Τὴ λύτρωσή του δὲ μπορεῖ νὰ τὴ βρεῖ στὴν παράδοση, στὸ μῦθος, στὴ μοῖρα. Ἀπορφανισμένος ἀπὸ τὴν ἀγέλη κ' ἀπο-μονωμένος στὴ ζωὴ, δοκιμάζει τὴ φρίκη γιὰ πρώτη φορὰ. Αὐτὴν, ἡ μεγαλοφυΐα του τὴ μεταμόρφωσε σὲ μιὰν ἀπὸ τὴς ὑψιστες μορφῆς τῆς τέχνης, κ' ἔτσι γεννήθηκε ἡ ἀρχαία τραγωδία. Ἴσως τὴ βρίσκουμε ἀ-κατανόητη σήμερον, πολὺ βαρειά, συντρι-πτικὴ, μπορεῖ τὰ ἐξωτερικά της γνωρίσμα-τα νὰ μὴ μᾶς εἰσάγουν στὸ συναισθη-ματικὸν κόσμον ποὺ τὴ δημιούργησε, κ' αὐτὸ γιὰ τὸ ψυχικὸν μας κόσμον διαφέρει πολὺ ἀπὸ ἐκεῖνον τοῦ ἀρχαίου Ἕλληνα. Ξαναρ-χίσασαμε καὶ πάλι τὴν ὀμαδικὴν μας ζωὴ· γύρω μας οἱ μηχανές, τὸ κράτος, ἡ παγ-κόσμια οικονομικὴ ἀλληλοεξάρτηση μᾶς ἐκμηδενίζουν — ἀπορροφοῦν τὴ δυναμικό-τητα τῆς ἀτομικότητός μας. Δὲν εἴμαστε

«μονήρεις», ὅπως ὁ ἀρχαῖος Ἕλληνας, δὲν ἀντιμετωπίζουμε τὴ μοῖρα μας ὡς ἄτομα, μοναχοὶ μας, μὰ ὡς κοινωνία, ὡς φυλὴ, ὡς ἐπικράτειες, ἢ κι' ἀκόμα ὡς τάξεις. Στὸν αἰῶνα τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων, τῶν κρατικῶν σοσιαλισμῶν, τοῦ κρατισμοῦ —φασισμού καὶ τῶν τεραστίων ὀργανωμένων τράστ, δὲ μπορούμε νὰ νοιώσουμε πιά τὸν ἀπελπισμένο Οἰδίποδα, οὔτε τὴν κραυγὴ τοῦ Προμηθεῖα. Ἡ ψυχρὸσύνθεσή μας ἀλλάξε κάτω ἀπὸ τοὺς τρομεροὺς τροχοὺς τῶν ἐξελισσομένων συνθηκῶν τῆς μηχανικῆς μας διαβιώσεως.

Ἄπ' αὐτὰ ὅλα, θ' ἄπρεπε νὰ πεισθοῦμε πὼς ἡ ψυχὴ μας δὲ δόθηκε, ἐξ ἀρχῆς, μὲ τὴ γνωστὴ σημερινή της μορφή, γιατί δὲν εἶναι ἀναλλοιώτη κι' ἀτροποποίητη. Στὸ βῆθος τοῦ εἶναι μας, δυὸ μόνο ἔνστικτα παραμένουν πηγαῖα, ἀμετάβλητα, κι' αὐτὸ γιατί δὲν ἐξευρέθηκε ἀπὸ τὴ φύση ἄλλος τρόπος διὰ τὴ διατήρηση τοῦ ἀτόμου καὶ γιὰ τὴ διαίωσις τοῦ εἴδους. Φαίνεται ὅτι τὰ ἔνστικτα αὐτὰ εἶναι ἀναντικατάστατα. Ὅσο ὅμως γιὰ κεῖνες τὶς ὁρμὲς καὶ τάσεις, πὺ εἶναι τὰ μέσα πὺ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὰ δυὸ αὐτὰ θεμελιώδη ἔνστικτα, παραλλάζουν διαδοχικὰ κι' ἀντικαθίστανται, ἢ, ἂν θέλετε, ὑφίστανται ἀλλοιοτροπίες, —ὅπως ἀκριβῶς, οἱ τεχνίτες μὲ τὰ ἐργαλεῖα τοὺς ἀντικαθιστῶνται, ἐφόσον τὸ οἰκοδόμημα τελειοποιεῖται. Μέσα λοιπὸν στὰ ψυχικὰ ἐργαλεῖα πὺ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τοὺς δυὸ ἀρχιτέκτονας τῆς ζωῆς, τὸ ἔνστικτο τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ τὸ γενετήσιο ἔνστικτο, συγκαταλέγεται καὶ τὸ μαχητικὸ. Αὐτὸ εἶταν χρήσιμο, ἐφόσον ἀποτελοῦσε τὸ σπουδαιότερο παράγοντα, μέσα σὲ εἰδικὲς συνθήκες, πρὸς διατήρηση τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ἀγέλης. Μὰ, ἂν ὁ σκοπὸς τῆς εὐδαιμονίας ἀρχίσει, κάποτε, μ' εἰρηνικὲς μόνο ἐπιδιώξεις, δὲ σᾶς φαίνεται πὼς αὐτοδύναμα τότε τὸ μαχητικὸ ἔνστικτο θ' ἀχρηστευθεῖ ψυχικὰ,

ἢ, τοῦλάχιστο, θ' ἀπαλυνθεῖ τόσο, ὥστε ν' ἀποτελεῖ διεγερτικὸ μόνο γιὰ παιχνίδια, γιὰ κάθε εἶδους σπόρ, γιὰ κυνήγια ; Μπορεῖτε νὰ πιστεύετε ὅτι, στὸ μέλλον, οἱ ἄνθρωποι, ἔτσι, ἀπὸ κάποια ἐγκληματικὴ διάθεση, θὰ νοιώθουν ἡδονὴ στὸ νὰ σκοτώνει ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, χωρὶς γι' αὐτὸ, νὰ τοὺς ὠθεῖ καμμὰ ἀνώτερη ἀνάγκη, ὅπως γινότανε ὡς τώρα ; Τότε τί πράγμα εἶναι ἠθικὴ καὶ σὲ τί μᾶς χρειάζεται ; Βέβαια, λέγοντας ἠθικὴ, δὲν ἐννοοῦμε ἐκείνη πὺ μᾶς ἐπικαλοῦνται τὰ θρησκευτικὰ βιβλία, οὔτε κ' ἐκείνη γιὰ τὴν ὁποία μᾶς μιλᾶν οἱ μεταφυσικοὶ, μὰ ἀκριβῶς αὐτὴν πὺ ἐκπηγάζει ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ ἔνστικτο καὶ πὺ εἶναι ἡ ἀναγκαστικὴ, μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, σύμβαση.

Ὁρμώμενοι οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν αἰτία τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ συμφέροντός των, ἐννοίωσαν κάμποσο, ἂν ὄχι ὀλότελα, πὼς, ὁμοιοῦντες καὶ συνεργαζόμενοι, θὰ μπορέσουν νὰ καταργασθοῦν τὴν εὐτυχία των πᾶνω σὲ βιάσεις σταθερῆς, —ὅπως εἶναι μιὰ διαρκὴς εἰρήνη, —κι' ὄχι σαθρῆς κι' ἀβέβαιης, ὅπως συμβαίνει σήμερα.

Εἶπαμε ἀρκετὰ πᾶνω στὸ ζήτημα τῆς ἀχρηστεύσεως τοῦ πολέμου. Τὸ μόνο πρόχωμα τῶν πολεμικῶν, πὺ εἶναι τὸ μαχητικὸ ἔνστικτο, εἶναι τόσο ἀδύνατο, ὥστε δὲ θὰ τοὺς ὠφελήσει ἢ ἄμυνά τους, ἂν ὀχυρωθοῦν πίσω ἀπ' αὐτὸ. Ἀπομένει τώρα τὸ ζήτημα τῶν ἱστορικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐκείνων αἰτίων, πὺ γεννοῦν τοὺς πολέμους καὶ καλλιεργοῦν τὸ μαχητικὸ ἔνστικτο. Ἐπίσης καὶ κάτι ἄλλο : οἱ θέσεις, πᾶνω στὶς ὁποῖες στηριγμένη μιὰ μελλοντικὴ κοινωνία θὰ μπορέσει νὰ ἐξοστρακίσει τὸν πόλεμο ἀπὸ τὸν ὀργανισμό της, ὡς περιττὸ μέσο γιὰ τὴν ἐπαδίωξη τῆς εὐδαιμονίας της. Ὅσοσο αὐτὰ, αἷτια ἐξωτερικὰ κι' ἐρεθιστικὰ τοῦ μαχητικοῦ ἔνστικτου, ἀποτελοῦν θέμα μελέτης ἐντελῶς εἰδικό, ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸ τωρινὸ μας.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

